

DOBCSÁNYI FERENC

ny. főiskolai tanár

Szeged

Példaképkeresés nemzeti nagyjaink sorában

Nevelőmunkánk hatékonyságának növelését elképzelhetetlennek tartom követésre méltó példaképek keresése, állítása nélkül. Meggyőződésem, hogy ez is egyik fontos, meghatározó eleme lehet ennek az összetett nevelői ráhatásnak. Különösképp akkor, ha érdeklődést felkeltő, élményt nyújtó módon sikerül is ezeket az emberi portrékat, életutakat, sorsokat egy-egy adandó alkalommal – osztályfőnöki órán, szaktárgyunk keretében vagy iskolai megemlékezésen – tanítványaink elé tárni, úgy, hogy érzelmileg is megragadja őket. Akkor van reményünk arra is, hogy ezen igazi emberi értékek közül – egyénisége és személyes vonzódása alapján – valamit el is raktároz belőle a gyermek lelke mélyén. Minél színesebb, gazdagabb példakép-világot állítunk eléjük, annál inkább ki tudjuk elégíteni tanítványainknak ezt az egyéni és szabad választását. Ehhez a műhelymunkához kívánok most hozzájárulni egy szerény összeállítással, bízva abban, hogy lelkes nevelőink közül többen is követik majd ebbéli próbálkozásomat.

A magyar műszaki tudománytörténetnek nem mindennapi egyéniségére, megbecsülésre méltó alakjára hívnám fel elsőnek a figyelmet, akiben első nagy vasszerkezet- és hídtervező mérnökünket tisztelhetjük. Örömmel teszem ezt, mert *Feketeházy János* (1842–1927) is felvidéki születésű. Vágsellyén született Nyitra megyében, és ott is halt meg. A helybéli tanító kilenc gyermeke közül ő a második. Határtalan hivatásszeretettel és munkabírással küzdötte fel magát, és érte el világraszóló eredményeit. Munkájába vetett hite, mely rendkívüli tehetséggel párosult, ma is példamutató.

Nehéz lenne ma már hiánytalanul felsorolni közfigyelmet kiváltó alkotásait. Ezek közül mindenképpen kiemelkedik egyik fő műve: a mai Szabadság-híd. A beérkezett hatvan értékes pályamű közül az ő tervét fogadta el az európai hírű tudósokból álló zsűri. A híd ún. „csuklós gerendahíd”. Építése idején a legnagyobb volt Közép-Európában. A hidat 1896 őszén adták át a forgalomnak. Az említett „műfajban” a külföldi szakkönyvek is a világ egyik legszebb hídjának tartják Feketeházy alkotását.

A másik kiemelkedő műve a régi szegedi közúti Tisza-híd volt, mely a második világháború barbár hídrombolásának esett áldozatul. Nemzetközi pályázatot hirdettek erre a hídra is. 23 pályamű érkezett a pályázatra, ebből a kettőt a világhírű Eiffel-cég nyújtott be. Az egyik Feketeházyé volt. Az Eiffel-cég 1883-ban Feketeházy pályanyertes művét építette meg. Sokan azt hitték, hogy a terv is Eiffeltől származik.

Nevét már előbb is ismertté tették a világban gyorsan szétszedhető és összerakható hadihídjai, a híres fiumei forgóhídja, valamint az új rendszerű vasúti fordítókörongjai, amelyeket számos nyugat-európai ország bevezetett.

Nagyobb alkotásai közül még megemlíthetnénk a Keleti pályaudvar, a Központi Fűtőház, a Vámpalota (ma: Közgazdasági Egyetem), az Operaház tetőszerkezeit és számos vasúti, illetve közúti hidat a Tiszán (Poroszló), a Dunán (Komárom), a Sebes-Körösön (Nagyvárad), a Rábán (Győr).

Lankadatlan odaadással végzett munkája mellett elismerően kell szólnunk rokonszenves emberi tulajdonságairól is. A mai törtető, magamutogató és önreklámozó világunkban szinte hihetetlen az a szerénység, amely jellemezte őt. Így érthető, hogy miért nem tiltakozott, mikor a szegedi hidat Eiffel tervének tartották. De szóra sem méltatta azt sem, mikor a millenniumi kiállításon számos művét úgy mutatták be, hogy „elfelejtették” a nevét feltüntetni rajta. A Ferenc József-híd (mai Szabadság-híd) ünnepélyes megnyitójáról is távol maradt, mert lelke mélyén menekült minden hivatalos elismerés és ünneplés elől. Úgy tűnik, számára a jól elvégzett munka volt az igazi értékmérő és elismerés. Tegyük hozzá, hogy a legméltóbb is.

Nem a csábító nagyvilág és a világlátott ember irigyelt ideálja vonzotta *Kitaibel Pált* (1757–1818), akiről példakép arcképcsarnokunkban másodikként szólnék. Őt csak a hazai föld odaadó szeretete és felfedezése vezérelte egy életen át, hogy minél teljesebb és hitelesebb képet adjon hazánk földjéről a nemzetközi természettudomány számára. Szinte elődök nélkül tette a dolgát. Így valamennyi tudományos vizsgálatot magának kellett elvégeznie, hozzá begyűjtenie az anyagot, s közben állandóan gyarapítani tudományos felkészültségét is.

Kitaibel Pál 1757. február 3-án született Nagymartonban, földműves szülők gyermekeként. Iskoláit Sopronban és Győrött végezte, egyetemre már Budán járt. Ide nevezték ki huszonegy éves korában segédtanárnak is. A tanítás helyett azonban a sors más feladatot jelölt ki számára: Nem kisebbet, mint hazánk növény- és állatvilágának föl kutatását, közeteinek, ásványainak, földtani és földrajzi jelenségeinek elemzését, ásványvizeinek vizsgálatát, a magyar népelet megismerését.

Ez a természetek egységében láttató és emberpróbáló kutató munka nemcsak folytonos utazással járt együtt, hanem igen gyakran viszontagságos körülmények leküzdésével is. Mérőföldeket felölölő utazások voltak ezek, behálózák az egész Kárpát-medencét! Beutazza az Alföldet, megismerkedik az erdélyi, a máramarosi és a felvidéki hegyekkel. Majd a Dunántúl természeti tájai –következnek. Felkeresi a Mecseket, végigkutatja az egész Balaton környékét. Bejárja a Vértest, a Bakonyt. Feltérképezi a Bácskát és Szerémséget. Gyűjt Orsova és a Kazán-szoros vidékén. Nem kerüli el a Mátrát, a Hegyalját, Ung és Bereg megyét sem. Kutat a Börzsönyben, Türoc és Zólyom megyében is megfordul. Megtett útjainak hossza – országháró szekerére szerelt távolságmérő szerint – a 20.000 kilométert is meghaladja. Ennyi erővel és fáradsággal félig a Földet is megkerülhette volna.

Útjainak legmaradandóbb értéke Magyarország ritka növényeinek óriási, asztallap nagyságú kötetekben kiadott leírásai, melyeket 280 kézzel színezett tábla gazdagít. Példa nélküli alkotás ez a hazai növénytan történetében. Ugyancsak felbecsülhetetlen értékű az a 14.700 lapból álló növénygyűjteménye is, amely ma a Nemzeti Múzeum növénytárának féltve őrzött kincse.

A magyar flórákutatás mellett, amelyet számos új fajokkal és változatokkal gazdagított, sokat köszönhet Kitaibel Pálnak a néprajz tudománya is. Fölsorolni is nehéz lenne, mi mindent mentett át a magyar népi élet értékeiből az utókor számára.

Nagy felelősséggel és kötelességtudattal végzett munkássága nemcsak sokoldalú megfigyelő-képességéről, kiváló rendszerező érzékeről, korát jóval meghaladó meglátásairól, eltökélt céltudatosságáról árulkodik, hanem írásaiban fölfedezhetjük a magányos, a töprengő, az érző szívű embert is, aki képtelen közömbösen elmenni korának szociális és társadalmi igazságtalanságai mellett.

Életműve, amely valóban úttörő és polihisztori tevékenység a javából, méltán emeli őt Magyarországból és Európából legszámottevőbb természettudósai közé.

Emlertelen és részvét nélküli korunkban szinte elképzelhetetlen az a vonzalom, szeretet és együttérzés, amely a híres magyar festőt, *Mednyánszky László bárót* (1852–1919) a szegények, a kisemberek világához fűzte, jóllehet előkelő családból származott. Ősapja II. Endre királytól hűbérbirtokot kapott, úkapja pedig Mária Teréziától bárói rangot. Gyermekeveit a nagyőri kastélyban töltötte, ahonnan nap mint nap a faluba szökött ki. Kedvenc játszótársai bojtárok, kisbéresek, kanászgyerekek voltak. Mikor fölsérdült, és festőtehetsége is már megmutatkozott, végleg hátat fordított a főúri paloták világának. Otthagyva a jómódot, a kényelmet, véget nem érő vándorlásra adta a fejét.

Járta a Kárpátok zord hegyeit, a zempléni erdőségeket, Vedlett köpenyében, jegyzetkönyvvel az oldalzsebkjában hol itt, hol ott bukkant fel. Esténként szénégetők kunyhóiban húzta meg magát, hűvös napokon országúti csavargók rőzsetlizei mellett melegedett.

Párizs is jó néhányszor volt állomása vándorlásainak, de kalandos, mozgalmas hónapokat töltött Itáliában is. Az újat akaró, modern festőkhöz csatlakozott. Képeit kiállították, sikert arattak. Munkácsy Mihály és Paál László után ő is elismerést szerzett Párizsban a magyar festészetnek.

Apja, nagybátyjai a nemzet szabadságáért fogtak fegyvert, vállalva megtorlást, emigrációt. Ő másképpen valószínűtlen meg lázadását korának társadalmára ellen. Előkelő és gazdag családtag létere a társadalom mélységeibe merült alá. Hidak alatt alvó csavargók, koldusok, a társadalom számkivetettjei között élt, sanyarú sorsukat vállalta maga is. Nem véletlenül váltta szegények hiteles, velük együttérző festőjévé (Ülő csavargó, Ágrólszakadt)!

Mindez részéről nem művészi különcködés volt, hanem nagyon is szívből jövő sajnálat és részvét. Tettei is ezt bizonyítják. Minden jóvedelmét a rászoruló kisemberek támogatására fordított.

ta. Szülőfalujabeli parasztonok éppúgy segítettek, mint pesti munkás barátain, vagy nélkülöző ifjú festőtársain. Ez az önzetlen segítőkészség siettette, hogy 1879-ben részt vegyen a szegedi árvíz mentési munkálataiban, éjjel-nappal dolgozva a gátakon.

Ugyancsak az együttérzés vezérelte őt a frontra is az első világháború idején. Idős kora miatt már nem katonaként, hanem a Budapesti Hírlap haditudósítójaként fordult meg Galíciában, a Dolomitokban, Szerbiában és az olasz fronton, ahol súlyosan meg is sebesült. Rajzok, akvarellek százai, melyeket a véres háború tombolása közepette készített, de a helyszíni vázlatok alapján készült festményei is a háborúsebzettek szenvedéseiről, céltalan pusztulásáról szólnak.

Mednyánszky életművének betetőzését alkotják ezek a háborús képek. A legmeggrázóbbak egyike a Szerbiában című alkotása. A kép havas, néma, könyörtelen télben haldokló katonákat ábrázol. Alá a művész öregem, betegen és elhagyottan rögzített naplórészlete kívánczik: „Bárcsak mihamarabb vége volna ennek a véres álomnak!”

Ez a megértő, áldozatvállaló szeretet hatotta át egész életét. Bátran állíthatjuk, hogy mindmáig ható erővel, mert nem mindennapi sorsa egyértelműen példázza: nincs teljes emberi élet humánus és segítőkész szeretet nélkül.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Magyar Életrajzi Lexikon I. kötet, 4. változatlan kiadás, Akadémiai Kiadó, Bp. 1967.

Művészeti Kislexikon a Fiesta és Saxum Kft. közös kiadásában, Bp. 1998.

Faber Miklós: Egy magyar mérnök emlékezetére. Fiúk évkönyve 1967. 188–191. Móra Ferenc Könyvkiadó, Bp. 1966.

Tasnádi Kubacska András: A hazai föld felfedezése. Fiúk évkönyve 1967. 259–261. Móra Ferenc Könyvkiadó, Bp. 1966.

Halász Zoltán: Mednyánszky. Fiúk évkönyve 1969. 15–20. Móra Ferenc Könyvkiadó, Bp. 1968.

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. A borítékra feltétlenül írják rá, hogy *kézirat*. Csak „gépet”, 8–10 lapnál nem nagyobb terjedelmű kéziratokat fogadunk el. A kéziratot jól áttekinthető hármassortávolsággal, normál géppapíron, a „gépelési hibák” gondos javításával, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (szerző, cím, hely, kiadó, lapszám) kérjük. A közértelesség megkívánja azt is, hogy az elkerülhetetlen idegen szakkifejezések magyar megfelelő-séről, értelmezéséről se feledkezzünk meg. Kérésünk az is, hogy csak nagyon indokolt esetben éljünk a szövegbe iktatott rajzos, ábrás, illusztrációs megoldásokkal.

Nagyon fontos, hogy külön lapra fölírják *beosztásukat, munkahelyük, iskolájuk pontos nevét, helyét, valamint irányítószámot lakcímüket*.

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét, hogy másodközlésre nem vállalkozunk, hoz-zánk küldött írásaikat más folyóiratban nem publikálhatják. Szerkesztőségünknel is érvé-nyes az az általános gyakorlat, hogy kéziratot nem őrzünk meg és nem is küldünk vissza.

A SZERKESZTŐSÉG